

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร

2.1 การตรวจเอกสาร

2.1.1 ความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity หรือ Biodiversity) มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายคน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า หมายถึง ความมากมายของชนิดและจำนวนของสิ่งมีชีวิต ตลอดจนแบบแผนของการแพร่กระจาย และยังแบ่งซอยออกเป็นความหลากหลายในระบบนิเวศ นักชีววิทยากล่าวถึง ความหลากหลายทางชีวภาพใน 3 ระดับ คือ ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) ความหลากหลายของชนิดหรือชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต (Species diversity) ความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecological diversity) ตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในมาตรา 2 วรรคแรก ได้บัญญัติความหมายของคำว่า ความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นมาเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในความหมาย 10 ประการ เพื่อประโยชน์ในการตีความอนุสัญญาฯ ว่าหมายถึง ความแตกต่างของสิ่งมีชีวิตจากแหล่งอันประกอบด้วยระบบนิเวศทางบก ระบบนิเวศทางทะเลและระบบนิเวศทางน้ำอื่นๆ ตลอดจนความซับซ้อนทางนิเวศวิทยาของระบบนั้น รวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง มีความร่ำรวยอุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมาแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน และมีที่ตั้งอยู่ในเขตสภาพภูมิอากาศแถบร้อนชื้นใจกลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นแหล่งกำเนิดของระบบนิเวศเขตร้อนหลากหลายประเภท ได้แก่ ป่าพรุ ป่าดิบแล้ง ป่าฝน ห้วย หนอง คลอง บึง ภูเขาหินปูน เกาะ แนวปะการัง ป่าชายเลน ป่าชายหาดทุ่งตะกาด เป็นต้น ความหลากหลายทางชีวภาพปรากฏในยาพื้นบ้านทั้งที่ใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บและใช้บำรุงรักษาสุขภาพอนามัย ความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและมีการใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพมายาวนาน จากรายงานของธนาคารโลก (World Bank) ได้ประมาณการว่าชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในแต่ละปีมีมูลค่าถึง 75,000-300,000 ล้านบาท

ในช่วงที่ผ่านมาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพก่อให้เกิดอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เราสามารถกล่าวถึงความหลากหลายทางชีวภาพได้เป็น 3 ระดับ คือความหลากหลายทางพันธุกรรม ความหลากหลายของชนิดพรรณของสิ่งมีชีวิต และความหลากหลายของระบบนิเวศน์ต่างๆ ที่มีในโลก การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นสิ่งสำคัญทั้งในแง่ของจริยธรรมการอยู่รอดของมนุษย์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในแง่ของจริยธรรม เราควรอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดแก่มนุษย์ หรือไม่ในแง่ของการอยู่รอด การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ มีความสำคัญมากทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะด้วยการบริโภคทรัพยากรชีวภาพโดยตรง หรือการใช้ทรัพยากรชีวภาพในการพัฒนาพันธุ์พืชเพื่อการเกษตร การผลิตยา และการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ (อภิชาติ, 2554)

2.1.2 โครงการธนาคารอาหารชุมชน (Food bank) ตามพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานโครงการพัฒนาต่างๆ หลายโครงการและโครงการส่วนใหญ่ที่สำคัญคือ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร และการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ซึ่งการพัฒนาทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ป่าไม้ แหล่งน้ำ ชุมชน หากสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาผสมผสานกันโดยจัดแหล่งน้ำให้สมบูรณ์ ปลูกป่าอย่างถูกวิธีหรืออนุรักษ์ป่าไม้ตามธรรมชาติ แล้วนำคนเข้ามาอยู่กับป่า ใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างถูกวิธี ย่อมก่อให้เกิดแหล่งชุมชนที่มีการพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันได้ระหว่างคน สัตว์ และป่า ในที่สุดชุมชนแห่งนี้ก็จะกลายเป็นแหล่งผลิตอาหารได้เป็นอย่างดี และนี่คือที่มาของ "โครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริ หรือ Food bank" ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่เกิดจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ณ บ้านป่าแบก อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทรงห่วงใยในสภาพแวดล้อมโลก ทรงทราบข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติว่า ในอนาคตโลกจะประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น รวมถึงปัญหาการขาดแคลนอาหาร อันสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรมนุษย์ และจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี จึงมีพระราชประสงค์ให้ทำการเกษตรกรรมแบบหลากหลายให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยมีหลักการสำคัญคือ การใช้พื้นที่ในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ได้ผลผลิตสำหรับเลี้ยงตนเอง โดยเน้นเกษตรธรรมชาติ ปลอดภัย มีการอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อให้ป่าไม้เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชน คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยหลักการดำเนินงานโครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริ (Food bank) ซึ่งเปรียบปรอบชุมชนเป็นเสมือน "ธนาคาร" หรือ "คลังอาหาร" ของชุมชน ที่มีพืชท้องถิ่นหลากหลายชนิดที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งเป็นอาหาร สมุนไพรและยารักษาโรค สัตว์เลี้ยง ไม้ใช้สอย และแหล่งพลังงาน เป็นต้น ซึ่งชุมชนสามารถนำออกมาใช้ประโยชน์ในลักษณะการเบิกถอน รวมทั้งมีการนำไปปลูกเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารในป่าธรรมชาติ เปรียบเสมือนการฝากในระบบธนาคาร การเก็บรักษา เกิดเป็นวงจรการจัดการ โดยมีการจัดการต่อวงจรการสร้างและสะสมอาหารในรูปแบบของการผลิต การฝาก การเก็บรักษา การเพิ่มทุน การนำดอกผลไปใช้อย่างมีระบบ ด้วยการผสมผสานวงจรห่วงโซ่อาหาร การใช้ระบบนิเวศวิทยาให้เกื้อกูลกันทั้งระบบ ไม่ให้ส่งผลลบต่อพื้นที่ผลิตอาหารในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร สภาพดินและความเป็นอยู่ของชุมชน ทั้งนี้ได้ดำเนินการจัดทำโครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริแห่งแรกขึ้นในปี พ.ศ. 2543 ที่บ้านนาป่าแบก ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการธนาคารอาหารชุมชนตามพระราชดำริที่บ้านนาป่าแบก เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2544 ซึ่งเป็นที่พอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง และทรงให้ยึดถือเป็นต้นแบบในการพัฒนาและขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2562)

2.1.3 โครงการป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน

กรมป่าไม้ได้ริเริ่มโครงการป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนขึ้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2542 โดยการส่งเสริมการปลูกป่าในลักษณะ Food bank หรือ “แหล่งรวมไม้กินได้” ในพื้นที่ป่าตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ในพื้นที่เอกชน โดยได้รับการยินยอมเป็นหนังสืออย่างเป็นทางการ ไม่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี และในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนปลูกไม้กินได้ชนิดต่างๆ เป็นแหล่งอาหารและไม้ใช้สอยตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นการสนองตอบต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน

โครงการปลูกป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน เน้นการปลูกพืชพื้นเมืองเพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน และเป็นการอนุรักษ์พืชผักพื้นบ้านนานาชนิดที่กำลังใกล้จะสูญพันธุ์ นอกจากนี้เพื่อผลพลอยได้ทางด้านอื่น เช่น เป็นยาสมุนไพร สีย้อมผ้าตามธรรมชาติ เครื่องใช้ไม้สอย ทางด้านประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ และทางเศรษฐกิจ ดังนั้นป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนจึงนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของป่าชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างยั่งยืน สำหรับไม้พื้นบ้านที่นำมาปลูกในป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน จะเป็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้เถา และไม้ล้มลุก ซึ่งล้วนแต่เป็นผักพื้นบ้านที่ชุมชนมีความชื่นชอบ และรู้จักกันดีในการนำมาบริโภคให้คุณค่าทางอาหาร และยาสมุนไพรรักษาโรค (ประลองและคณะ, 2555)

2.1.4 โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ตามพระราชดำริ

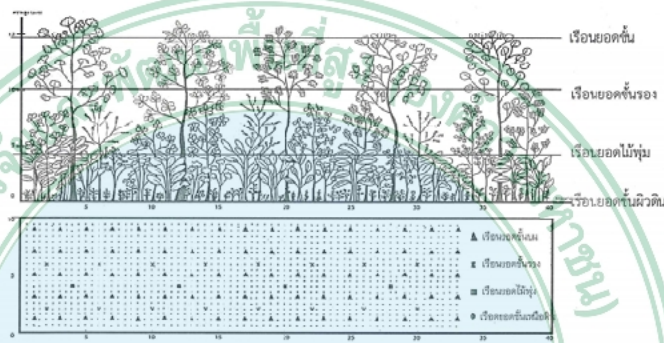
โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ เป็นโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย สร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่า และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะต้องใช้รูปแบบและวิธีการผสมผสานในการแก้ปัญหาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ดังนั้น การดำเนินงานจึงจำเป็นต้องใช้หลักวิชาการบูรณาการร่วมกันทั้งความรู้ทางด้านป่าไม้ การเกษตร หลักเศรษฐศาสตร์และกฎหมาย โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกขับเคลื่อนงาน โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการปกครอง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนหน่วยงานราชการอื่น พร้อมทั้งภาคธุรกิจเอกชน ร่วมกันดำเนินการสนับสนุนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย สนองพระราชดำริในการฟื้นฟูป่าไม้โดยเร็ว ในระยะเวลาการดำเนินงานต่อเนื่อง (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2558)

สำหรับการดำเนินงานของโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้เกี่ยวข้องจึงควรเข้าใจเป้าหมายและวิธีการในการปฏิบัติงานที่ต้องมีภารกิจทั้งการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีการดำเนินงานไปพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการส่งเสริมให้ราษฎรร่วมรักษาป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ไม่ให้ถูกทำลาย โดยราษฎรต้องมีการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจและยอมรับในข้อตกลงของชุมชน ให้ความร่วมมือและปฏิบัติให้เป็นปกติ จนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ราษฎร เป็นผู้รักษาป่าสามารถยังชีพอยู่กับป่าอย่างกลมกลืนแบบมีส่วนร่วม

2) ด้านการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้คืนสภาพป่าที่สมบูรณ์ โดยให้มีทั้งไม้ป่าที่เป็นไม้ดั้งเดิมของพื้นที่และไม้เกษตรที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ราษฎร ใช้หลักวิชาการกำหนดรูปแบบการปลูกทดแทนกันไปตามระดับเรือนยอด เพื่อให้ได้ป่าที่มีสภาพใกล้เคียงป่าธรรมชาติ (ภาพที่ 1) ซึ่งประชาชนผู้ปลูกจะได้ประโยชน์จากการปลูกป่า โดยมีทั้งไม้ใช้สอย ไม้ใช้งาน และไม้เพื่อการบริโภค

3) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมลดรายจ่าย สร้างรายได้ จัดกระบวนการให้ราษฎรมีความรู้จัดการผลผลิตจากโครงการสอดคล้องกับตลาด และมีอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้ในครัวเรือน เพื่อให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าอย่างกลมกลืน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง ไม่บุกรุกทำลายพื้นที่อื่นต่อไป

ภาพที่ 2-1 โครงสร้างป่าในโครงการสร้างป่า สร้างรายได้ โดยแต่ละชั้นเรือนยอดมีการเลือกพันธุ์ไม้ป่าและไม้เกษตรที่เหมาะสมในแต่ละชนิดป่า

2.1.5 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพและการบริการจัดการ

1) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นความตกลงกันระหว่างประเทศ ภายใต้โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Program : UNDP) ในปี 2535 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้รับการลงนามรับรองจาก 157 ประเทศ และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม 2536 เป็นต้นมา ปัจจุบันมีประเทศภาคี 193 ประเทศ โดยประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในลำดับที่ 188 มีผลบังคับใช้กับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2547 ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (2) ใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และ (3) แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558)

2) แผนกลยุทธ์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2554 -2563 และเป้าหมายไอจี กำหนดเป้าหมายในการแก้ไขต้นเหตุของการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การอนุรักษ์ พันธุ์ เฝ้าระวัง เพิ่มพูนผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและบริการจากระบบนิเวศ จำนวน 20 ข้อ ที่ประชาคมโลกจะต้องดำเนินการร่วมกันให้บรรลุผลสำเร็จภายในปี พ.ศ. 2558 และ 2563 ภายใต้เป้าประสงค์ทางกลยุทธ์ 5 เป้าประสงค์ ได้แก่ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558)

เป้าประสงค์ทางกลยุทธ์ A : แก้ไขมูลเหตุรากฐานของการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยยับยั้งความหลากหลายทางชีวภาพเป็นกระแสหลักในภาครัฐและภาคประชาสังคม

เป้าประสงค์ทางกลยุทธ์ B : ลดแรงกดดันโดยตรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

เป้าประสงค์ทางกลยุทธ์ C : ปรับปรุงสภาพภาพของความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฝ้าระวังรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ และพันธุกรรม

เป้าประสงค์ทางกลยุทธ์ D : เพิ่มพูนผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ และบริการจากระบบนิเวศจากคนทั้งปวง

เป้าประสงค์ทางกลยุทธ์ E : เพิ่มพูนการอนุรักษ์ด้วยปัญญา โดยมีการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้และการพัฒนาสมรรถนะ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558)

3) แผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2558-2564 เป็นแผนหลักด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย ที่จัดทำขึ้นเพื่อสนองต่อพันธกิจของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในมาตรา 6 ที่กำหนดให้ภาคีดำเนินการจัดทำกลยุทธ์หรือแผนระดับชาติเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งแผนแม่บทฯ ฉบับนี้ นับเป็นฉบับที่ 4 ที่ได้นำแผนกลยุทธ์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2554-2563 และเป้าหมายไอจี มากำหนดเป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงาน โดยแผนแม่บทฯ ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2558 โดยมีวิสัยทัศน์ว่าภายในปี พ.ศ. 2564 ประชาชนมีชีวิตอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยรัฐบาลและทุกภาคส่วนร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ พันธุ์ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และมียุทธศาสตร์การบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 บูรณาการคุณค่า และการจัดการ ความหลากหลายทางชีวภาพโดยมีส่วนร่วมในทุกระดับ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ปกป้องคุ้มครองสิทธิ ประโยชน์ของประเทศและบริหารจัดการเพื่อเพิ่มพูน และแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจสีเขียว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาการองค์ความรู้ และระบบฐานข้อมูลด้านความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นมาตรฐานสากล (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558)

4) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable Development Goals (SDGs) เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยประกอบด้วย 17 เป้าหมาย ซึ่งเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยและพัฒนาการอนุรักษ์ พันธุ์ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเป็นธนาคาร์อาหารของชุมชนบนพื้นที่สูง คือ เป้าประสงค์ที่ 15 ปกป้อง พันธุ์ และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียมความหลากหลายทางชีวภาพมีรายละเอียด ดังนี้ (นาฏสุดาและอุทัย, 2560)

4.1) สร้างหลักประกันว่าจะมีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ระบบนิเวศบนบกและในน้ำที่ดีในแผ่นดินรวมทั้งบริการทางระบบนิเวศอย่างยั่งยืน เฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้พื้นที่ชุ่มน้ำ ภูเขา และเขตแห้งแล้ง โดยเป็นไปตามข้อบังคับภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศภายในปี พ.ศ. 2563

4.2) ส่งเสริมการดำเนินการด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทุกประเภทอย่างยั่งยืน หยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่า ฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม และเพิ่มการปลูกป่าและฟื้นฟูป่าทั่วโลก ภายในปี พ.ศ. 2563

4.3) ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย ฟื้นฟูแผ่นดินและดินที่เสื่อมโทรมรวมถึงแผ่นดินที่ได้รับผลกระทบจากการกลายสภาพเป็นทะเลทราย ความแห้งแล้ง และอุทกภัย และพยายามที่จะบรรลุถึงโลกที่ไร้ความเสื่อมโทรมของที่ดิน ภายในปี พ.ศ. 2573

4.4) สร้างหลักประกันว่าจะมีการอนุรักษ์ระบบนิเวศภูเขาและความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศเหล่านั้น เพื่อจะเพิ่มพูนขีดความสามารถของระบบนิเวศเหล่านั้นที่จะให้ผลประโยชน์อันสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายในปี พ.ศ. 2573

4.5) ปฏิบัติการที่จำเป็นและเร่งด่วนเพื่อลดการเสื่อมโทรมของถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติ หยุดยั้งการสูญเสียมความหลากหลายทางชีวภาพ และภายในปี พ.ศ. 2563 จะปกป้องและป้องกันการสูญพันธุ์ของชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม

4.6) สร้างหลักประกันว่าจะมีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม และส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นอย่างเหมาะสม

4.7) ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อจะยุติการค้าและการขนย้ายชนิดพันธุ์พืชและสัตว์คุ้มครอง และแก้ปัญหาทั้งอุปสงค์และอุปทานต่อผลิตภัณฑ์สัตว์ป่าที่ผิดกฎหมาย

4.8) นำมาตรการมาใช้เพื่อป้องกันการนำเข้าและลดผลกระทบของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานในระบบนิเวศบกและน้ำและควบคุมหรือขจัด priority species ภายในปี พ.ศ. 2563

4.9) บูรณาการมูลค่าของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพเข้าไปสู่การวางแผนกระบวนการพัฒนา ยุทธศาสตร์การลดความยากจน และบัญชีทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ภายในปี พ.ศ. 2563

2.1.6 การจัดการทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเกิดทดแทนหรือรักษาให้คงอยู่ได้ หากรู้จักใช้ประโยชน์และจัดการให้ถูกต้องก็จะมีใช้ได้ตลอดไป แต่ปัจจุบันพบว่าปัญหาความเสื่อมโทรมและการขาดแคลนป่าไม้เป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งของประเทศ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างถูกต้อง

อุบลวรรณ (2543) ได้เสนอถึงการจัดการแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้ว่าเป็นปัญหาที่มีความจำเป็นและต้องให้ความสำคัญทางด้านพฤติกรรมส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางด้านสังคม ซึ่งมีผลต่อการวางแผนและการดำเนินการ โดยต้องทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศทางธรรมชาติกับสังคมของมนุษย์ ซึ่งสังคมมนุษย์มีความจำเป็นต้องอาศัยระบบนิเวศทางธรรมชาติเพื่อการดำรงอยู่ ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้จึงควรพิจารณาถึงปัจจัยทางด้านสังคมด้วย ได้แก่ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านสังคมมนุษย์ (2) ทำความเข้าใจกลุ่มบุคคลที่มีภูมิหลังทางสังคมที่แตกต่าง (3) ทำความเข้าใจวัฒนธรรมในการใช้ที่ดินของประชาชน (4) ให้ความสนใจคนกลุ่มน้อยและคนยากจน และ (5) มีการเรียนรู้ตัวอย่างจากพื้นที่อื่น

เกษมและสามัคคี (2538) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยยึดหลักการ ดังนี้ (1) การใช้อย่างชาญฉลาด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดใช้ได้ยาวนานที่สุดและใช้อย่างประหยัดที่สุด โดยมีการสูญเสียน้อยที่สุด (2) การฟื้นฟูสิ่งที่เสื่อมโทรม หมายถึง การทำให้ทรัพยากรป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นหรืออยู่ในสภาพปกติสามารถนำมาให้ประโยชน์ได้ ซึ่งต้องมีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระบบนิเวศในป่า เช่น พืช สัตว์ แมลง เชื้อรา จุลินทรีย์ ดิน น้ำ แสง และแร่ธาตุ เป็นต้น ซึ่งมีบทบาทความสำคัญต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้อย่างยิ่ง (3) การสงวนของที่หายาก เป็นการรักษาของที่หายากไว้มิให้ใครนำไปใช้ การเก็บไว้ตามระยะเวลาที่กำหนดอย่างหวงแหน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจโดยนำเอาทรัพยากรป่าไม้มาใช้ อย่างขาดการวางแผน ขาดความรอบคอบ และขาดความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม ไม่มีการใช้อย่างยั่งยืน ซึ่งการใช้ที่ยั่งยืนไม่เพียงแต่หมายถึงการใช้ที่ประหยัดและถูกวิธี แต่ยังหมายถึงการปล่อยให้เป็นไปตามสภาพธรรมชาติ เนื่องจากธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ ในระยะเวลาที่เหมาะสม ดังนั้น หากต้องการรักษาระบบนิเวศและรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดูแลรักษาป่า ภายใต้ความรู้ความเข้าใจ ในคุณค่าและการรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน จึงน่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด (ศลิษา, 2537)

2.1.7 การคุ้มครองสมุนไพรและบริเวณถิ่นกำเนิดของสมุนไพร

การคุ้มครองสมุนไพรและบริเวณถิ่นกำเนิดของสมุนไพร ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 มีมาตรการดำเนินการในพื้นที่ 3 ประเภท ดังนี้

1) พื้นที่เขตอนุรักษ์

เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสมุนไพรและบริเวณถิ่นกำเนิดของสมุนไพรในพื้นที่เขตอนุรักษ์ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือมีความหลากหลายทางชีวภาพ หรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำของมนุษย์ได้โดยง่าย คณะรัฐมนตรีสามารถพิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการ เรียกว่า “แผนจัดการเพื่อคุ้มครองสมุนไพร” ซึ่งรัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงสาธารณสุขจัดทำและเสนอให้พิจารณาแผนฯ ดังกล่าว ทำให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันของส่วนราชการและชุมชนที่เกี่ยวข้องในอันที่จะรักษาสุขภาพธรรมชาติระบบนิเวศตามธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุณค่าของสมุนไพรในพื้นที่บริเวณนั้น

2) พื้นที่นอกเขตอนุรักษ์

พื้นที่นอกเขตอนุรักษ์ที่มีระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือมีความหลากหลายทางชีวภาพที่อาจถูกทำลาย หรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากการกระทำของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือมีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากสมุนไพรอันมีลักษณะเป็นการเสี่ยงต่อสูญพันธุ์ หรือมีการลดลงของพันธุกรรม หรือทางราชการมีวัตถุประสงค์จะส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการบริหารการพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในพื้นที่นั้น สามารถกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสมุนไพร เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือและประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการบริหารพื้นที่คุ้มครองสมุนไพรหรือใช้ประโยชน์จากสมุนไพร

3) ที่ดินของเอกชน

เพื่อสนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการคุ้มครอง ส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพร เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินที่เป็นถิ่นกำเนิดของสมุนไพร หรือที่ดินที่จะใช้ปลูกสมุนไพรสามารถนำที่ดินนั้นไปขอขึ้นทะเบียนต่อนายทะเบียน เพื่อขอรับความช่วยเหลือหรือขอรับการสนับสนุนต่อไป (กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข, 2555)

2.1.8 พระราชบัญญัติป่าชุมชน 2562

พระราชบัญญัติป่าชุมชน 2562 ให้ไว้ ณ วันที่ 24 พฤษภาคม 2562 เห็นชอบให้มีกฎหมายป่าชุมชนโดยที่เป็นการสมควรส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชน และได้ประโยชน์จากป่าชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ ให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ 8 หมวด 104 มาตรา (สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้, 2561) สำหรับการขอจัดตั้งป่าชุมชน มีสาระสำคัญดังนี้

1) พื้นที่ที่จะนำป่าจัดตั้งเป็นป่าชุมชน : ป่าที่จะนำมาจัดตั้งเป็นป่าชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าอนุรักษ์ ได้แก่ เขตอุทยานแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า หรือเขตพื้นที่อื่นใดที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือคุณค่าอื่นอันควรแก่การอนุรักษ์หรือรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชน : การขอจัดตั้งเป็นป่าชุมชนต้องมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ การฟื้นฟูพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชนโดยการปลูกทดแทน การเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การฟื้นฟูการพัฒนา การควบคุมดูแล และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน

3) สถานภาพทางกฎหมายของพื้นที่ป่าชุมชนที่ได้จัดตั้ง : ป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว ไม่ได้มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวเขตหรือเพิกถอนพื้นที่ป่าหรือเปลี่ยนแปลงสถานะหรือถอนสภาพพื้นที่อื่นของรัฐที่นำมาจัดตั้งป่าชุมชน แต่จะมีผลยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติมาใช้บังคับเป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการเพิกถอนป่าชุมชน

4) กลไกการบริหารจัดการป่าชุมชน : กำหนดให้มีกลไกการบริหารจัดการป่าชุมชน 3 ระดับ คือ (1) คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน (2) คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด และ (3) คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

5) การยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชน : กำหนดให้ชุมชนในท้องที่ที่อยู่ในอำเภอเดียวกันกับพื้นที่ป่าซึ่งอยู่นอกเขตอนุรักษ์และสามารถดูแลรักษาป่านั้นได้ มีสิทธิยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชนได้ โดยให้บุคคลในชุมชนนั้นซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีขึ้นไปและมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ที่ตั้งของป่าชุมชนที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน จำนวนตั้งแต่ 50 คนขึ้นไปร่วมกันตั้งตัวแทนเพื่อยื่นคำขอจัดตั้งป่าชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นๆ โดยคำขอจัดตั้งป่าชุมชนอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับ (1) วัตถุประสงค์ของป่าชุมชน (2) รายชื่อประประวัติโดยสังเขปของผู้ขอจัดตั้งป่าชุมชน (3) รายชื่อคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน (4) ความเป็นมาของชุมชนโดยสังเขป สภาพพื้นที่ที่ขอจัดตั้งป่าชุมชน และแผนที่แสดงอาณาเขต (5) แผนจัดการป่าชุมชน และ (6) รายการอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชนกำหนด

นอกจากนั้นกฎหมายยังรับรองให้มี “เครือข่ายป่าชุมชน” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนหรือสมาชิกป่าชุมชนของชุมชนต่างๆ โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อนำไปสู่การจัดการป่าชุมชนร่วมกันอย่างยั่งยืน

2.1.9 พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 ให้ไว้ ณ วันที่ 15 เมษายน 2562 โดยเห็นชอบให้ตราพระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการกำหนดให้ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่ขึ้นในที่ดินประเภทอื่นที่ไม่ใช่ป่า เป็นไม้หวงห้าม จึงทำให้การทำไม้และการเคลื่อนย้ายไม้ในที่ดินดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้มาตรการควบคุม ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ดังนั้น เพื่อให้การทำไม้และการเคลื่อนย้ายไม้ นั้นเป็นไปได้อย่างสะดวกไม่เกิดภาระแก่ประชาชน ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้และการบริหารจัดการด้านการป่าไม้ ให้มีประสิทธิภาพ สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ เพื่อกำหนดให้ไม้ที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาต ให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม รวมทั้งกำหนดเพิ่มหลักเกณฑ์การออกหนังสือรับรองไม้เพื่อประโยชน์ในการจำแนกแหล่งที่มาของไม้ซึ่งเป็นมาตรการในการป้องกันการนำไม้ที่ลักลอบทำออกจากป่ามาสวมสิทธิว่าเป็นไม้ที่ทำออกจากที่ที่ดินดังกล่าว และเพื่อการค้าหรือการส่งออกป็นอกราชอาณาจักร

ซึ่งสาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ อยู่ในมาตรา 4 ที่ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่ง ของมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะรักษา ความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 106/2557 เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และให้ใช้ ความต่อไปนี้เป็นแทน

มาตรา 7 ไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะให้เป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดย พระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองตามประมวล กฎหมายที่ดินไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม

ทั้งยังมีการปรับแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ในมาตรา 6 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นส่วนที่ 2/1 การรับรองไม้ มาตรา 18/1 มาตรา 18/2 และมาตรา 18/3 ของหมวด 1 การทำไม้ และเก็บหา ของป่า แห่ง พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ที่ว่าด้วยเรื่องของการรับรองไม้ รวมถึงให้ยกเลิก ความในวรรคหนึ่งของมาตรา 25 แห่ง พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518 และให้ใช้ความต่อไปนี้เป็นแทน

มาตรา 25 ผู้ได้นำไม้ที่มีไซ้ไม้หวงห้ามเข้าเขตด้านป่าไม้ ต้องเสียค่าธรรมเนียม ตามอัตราที่รัฐมนตรีกำหนด เว้นแต่เป็นการนำไปเพื่อใช้สอยส่วนตัวภายในเขตท้องที่จังหวัดที่ทำไม้ นั้น หรือเป็นการนำไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดง สิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ตามมาตรา 7 วรรคหนึ่ง เข้าเขตด้านป่าไม้ ไปใช้สอยส่วนตัวไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

นอกจากนี้ยังมีการระบุ มาตรา 9 บรรดาไม้สัก ไม้ยาง ไม้ชิงชัน ไม้เก็ดแดง ไม้โอเม้ง ไม้พะยุงแกลบ ไม้กระพี้ ไม้แดงจีน ไม้ชะยุง ไม้ซิก ไม้กระซิก ไม้กระซิบ ไม้พะยุง ไม้หมากพลู ตึกแตน ไม้กระพี้เขาควาย ไม้เก็ดดำ ไม้โอเฒ่า และไม้เก็ดเขาควาย เฉพาะที่ขึ้นในป่า ยังคงเป็นไม้ หวงห้ามประเภท ก. และมีการตราพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามความใน มาตรา 7 (อรรถพล เจริญชันษา, 2562)

2.1.10 การประเมินมูลค่าการให้บริการของระบบนิเวศ

จากความล้มเหลวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแล พื้นฟูระบบนิเวศ โดยภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งไม่สามารถต้านทานแรงกดดันและปัจจัยคุกคามจากภายนอกได้ ด้วยเหตุนี้นักวิชาการในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านสิ่งแวดล้อม จึงได้การคิดค้นแสวงหากลไก และมาตรการใหม่ๆ เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่าของระบบนิเวศอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้กระบวนการ ประเมินมูลค่าของระบบนิเวศจึงเกิดขึ้นเพื่อเปิดเผยให้ทราบว่าระบบนิเวศเป็นทรัพย์สินที่ไม่ใช่ ของฟรี แต่เป็นสิ่งที่มีความค่าและมีราคา ที่ผู้กำหนดนโยบายต้องพิจารณาก่อนการตัดสินใจดำเนิน โครงการใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยการประเมินมูลค่าของระบบนิเวศ จะช่วยกำหนดมูลค่าที่เหมาะสมให้กับผลผลิตและการบริการของระบบนิเวศ ซึ่งกลไกเหล่านี้ ส่งเสริมให้เกิดการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของระบบนิเวศและทรัพยากรต่างๆ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย สนับสนุน กลไกตลาด รวมทั้งมาตรการจูงใจต่างๆ เพื่อการลงทุนในทรัพยากรธรรมชาติและสร้างรายได้

จากการอนุรักษ์ (สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ประสิทธิ์ (2557) ได้แบ่งการบริการของระบบนิเวศออกเป็น 4 อย่าง คือ (1) บริการที่เป็นทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ได้ (Provisioning services) เช่น อาหาร พืชเส้นใย เชื้อเพลิง แหล่งพันธุกรรม สารชีวเคมี และน้ำสะอาด (2) บริการด้านการควบคุม (Regulating services) เช่น สัตว์กระจายเมล็ดพันธุ์พืช สัตว์ผสมเกสร การควบคุมสภาพอากาศ และการควบคุมการพังทลายของดิน (3) บริการด้านการสนับสนุน (Supporting services) เช่น การหมุนเวียนธาตุอาหาร การสร้างดิน และการสร้างผลผลิตขั้นต้น และ (4) บริการด้านวัฒนธรรม (Cultural services) เช่น คุณค่าด้านจิตวิญญาณและศาสนา คุณค่าด้านความรู้ การศึกษา แรงบันดาลใจ และการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในการประเมินมูลค่าการให้บริการของระบบนิเวศนั้นต้องคำนึงถึงคุณค่าของทรัพยากรนั้นๆ ให้ครบถ้วน เนื่องจากอาจมีคุณค่าในหลายลักษณะพร้อมกัน ด้วยเหตุนี้เพื่อสะดวกในการประเมินค่า นักเศรษฐศาสตร์จึงนิยมจัดประเภทของคุณค่าออกเป็นกลุ่มตามลักษณะการใช้ประโยชน์ดังนี้

1) มูลค่าจากการใช้ (Use value) เป็นคุณค่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่

1.1) มูลค่าจากการใช้ทางตรง (Direct use value) เป็นคุณค่าการใช้ประโยชน์โดยตรงของมนุษย์ในฐานะผู้บริโภค เช่น การพิจารณาคุณค่าของต้นไม้ส่วนที่เป็นการใช้ประโยชน์ทางตรงได้แก่ การใช้ประโยชน์เนื้อไม้ในกรณีต่างๆ การใช้ประโยชน์จากใบ ดอก และผลไม้ รวมทั้งการใช้ประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation value)

1.2) มูลค่าจากการใช้ทางอ้อม (Indirect use value) เป็นคุณค่าส่วนที่มนุษย์ใช้ประโยชน์โดยอ้อมเนื่องจากทรัพยากรนั้นเป็นปัจจัยการผลิตทำให้เกิดผลผลิตอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้ประโยชน์ เช่น การดูดซับความร้อนและการปล่อยก๊าซออกซิเจน เนื่องจากการสังเคราะห์แสงของพืช ความชุ่มชื้นในอากาศจากการคายน้ำของพืช การเสริมสร้างระบบนิเวศที่สมดุลทางธรรมชาติ

1.3) มูลค่าเพื่อใช้ในอนาคต (Option value) เป็นคุณค่าส่วนที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน แต่คิดว่ามีโอกาสใช้ในอนาคต ดังนั้นการอนุรักษ์ไว้เป็นการเปิดโอกาสให้สามารถได้ใช้ประโยชน์ในอนาคตเมื่อต้องการ

2) มูลค่าจากการที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ (Passive use value หรือ Non-use value) เป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นจากการที่ทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมนั้นได้ให้ความรู้สึกที่ดีต่อมนุษย์ เมื่อได้ทราบว่าสิ่งนั้นยังอยู่ในสภาพที่ดีถึงแม้จะยังไม่เกิดการใช้ประโยชน์ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม มูลค่าในส่วนนี้มี 2 ลักษณะคือ

2.1) มูลค่าของการคงอยู่ (Existence value) เป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นเมื่อได้ทราบว่าทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมนั้นอยู่ในสภาพที่ดี เช่น ความรู้สึกที่ดีของศิษย์เก่าที่ทราบว่าสวนป่าในมหาวิทยาลัยยังคงอยู่ถึงแม้ปัจจุบันตนเองไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว ความรู้สึกที่ดีที่ทราบว่าพะยูนที่ชายฝั่งอันดามันของไทยยังมีอยู่ เป็นต้น

2.2) มูลค่าเพื่อผู้อื่น (For other value) เป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นเพื่อผู้อื่น เช่น Altruistic Value ซึ่งหมายถึงมูลค่าที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกที่ดีที่จะรักษาทรัพยากรนั้นไว้เพื่อชุมชนหรือเพื่อสังคมถึงแม้ตนเองจะไม่ได้ใช้ และ Bequest Value เป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นจากความต้องการ

เก็บรักษาไว้เป็นมรดกสำหรับลูกหลาน เช่นการที่นักศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวรต้องการอนุรักษ์ ต้นไม้ไว้เพื่อให้นักศึกษารุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์

2.1.11 การวิเคราะห์ความต้องการของตลาดพืชผักสมุนไพรในท้องถิ่น

1) การผลิตพืชสมุนไพร

ในลักษณะต่างๆ เพื่อต้องการผลตอบแทน คือผลผลิตและผลกำไร เมื่อเป็นเช่นนี้ การผลิตพืชสมุนไพรต้องคำนึงถึงการตลาด ต้องมีความรู้เรื่องราว การเคลื่อนไหวของความต้องการของตลาด เพื่อที่จะสามารถผลิตพืชสมุนไพร ให้ได้ตรงกับความต้องการของตลาด การผลิตพืชผักสมุนไพร ควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1) การผลิตพืชสมุนไพรจะต้องตรงกับความต้องการของตลาด

1.2) เป็นพืชที่เจริญเติบโตได้ดีในสภาพภูมิอากาศของท้องถิ่นและเป็นพันธุ์

พืชสมุนไพรที่ให้ผลผลิตสูง

1.3) เป็นพืชที่มีความต้านทานต่อโรคและแมลงได้ดี

1.4) ประชาชนในท้องถิ่นนิยมและมีแนวโน้มความต้องการสูงขึ้น

1.5) ต้นทุนการผลิตต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับ การนำพืชสมุนไพรชนิดเดียวกัน

จากแหล่งอื่นมาจำหน่าย

1.6) เป็นพืชสมุนไพรที่ปลูกกันน้อยรายเพื่อป้องกันราคาพืชสมุนไพรตกต่ำ

เนื่องจากสินค้าล้นตลาด

1.7) ควรเป็นพืชสมุนไพรที่เก็บรักษาหรือแปรรูปผลผลิตได้ดีและมีคุณภาพ

การผลิตพืชสมุนไพรเพื่อการจำหน่ายนั้น ตลาดนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ โดยทั่วไปตลาดมี 2 ลักษณะ คือ (1) ตลาดขายส่ง เป็นแหล่งตลาดที่รวบรวมผลผลิตจากผู้ผลิต แล้วนำไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าขายปลีก ซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายไปสู่ผู้บริโภค เช่น ตลาดกลาง ตลาดขายส่ง แหล่งผลิต เป็นต้น และ (2) ตลาดขายปลีก เป็นแหล่งตลาดที่ผู้ผลิตทำการจำหน่ายสู่ผู้บริโภค ซึ่งเกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ เช่น ผู้ผลิตนำไปจำหน่ายเอง พ่อค้าขายปลีกจัดจำหน่าย เป็นต้น

2) การสำรวจตลาดพืชผักสมุนไพร

การผลิตพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่าย ไม่ว่าจะการผลิตจะเป็นลักษณะใด เมื่อไรผลิต จะต้องคำนึงถึงสถานะของตลาด การสำรวจตลาดพืชสมุนไพรเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การตัดสินใจผลิตพืชสมุนไพรให้เป็นไปตามความต้องการของตลาดอย่างแท้จริง และสามารถนำข้อมูลการสำรวจนั้น มาทำการวิเคราะห์ความเป็นไปได้แล้ววางแผนการผลิตให้ถูกต้อง การสำรวจข้อมูลภาวะการตลาดควรพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1) การคาดคะเนว่าราคาสินค้าจะขึ้นหรือลง ในอัตราเฉลี่ยอย่างไร และมีแนวโน้มจะสูงขึ้นหรือลดลง รวมถึงปริมาณสินค้าเกษตรที่มีอยู่และจะเป็นไปในอนาคตด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการเสี่ยงและการลงทุนในการผลิต

2.2) การจำหน่ายว่ามีการณ์แปรผกผันกันแค่ไหน และนอกจากนั้น ควรจะศึกษาการผันแปรของดินฟ้าอากาศ โรคระบาดหรือภัยธรรมชาติ โดยให้ความสนใจในการคอยรับฟังข่าวจากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์

3) วิธีการสำรวจความต้องการของตลาด

3.1) การกำหนดเรื่องหรือหัวข้อที่จะทำการสำรวจ

3.2) กำหนดวิธีการสำรวจ เช่น ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ หรือแบบสังเกต ควรจะใช้วิธีที่เหมาะสมกับเรื่องหรือหัวข้อที่จะทำการสำรวจ

3.3) กำหนดวัน เวลา ที่จะสำรวจ เพื่อที่จะได้ทันกับวัน เวลาที่จะทำการผลิต

3.4) การรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ หลังจากทำการสำรวจข้อมูลความต้องการของตลาดแล้ว ต้องมีการรวบรวมข้อมูล ต้องนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของข้อมูลและความสามารถในการผลิตให้เหมาะสมกับ วัน เวลา ฤดูกาลที่จะผลิต ตลอดจน ปริมาณ คุณภาพ และวิธีการจำหน่าย

4) การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของตลาด

เป็นการศึกษาถึงสภาพความต้องการของตลาดกับผลิตผลของพืชแต่ละชนิด ซึ่งเกษตรกรมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาดังกล่าวของตลาดเพื่อที่จะได้ดำเนินการปลูกพืชชนิดนั้นๆ ให้ตรงกับความต้องการของตลาดทำให้สามารถจำหน่าย ผลิตผลได้ดีมีกำไร นอกจากนั้นควรทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมความเคลื่อนไหวของราคา หรือความต้องการของตลาดพืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่ผ่านมาหรือเคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีต เนื่องจากราคาหรือความต้องการของตลาดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเราไม่สามารถทราบได้อย่างแน่นอน ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาพฤติกรรมความเคลื่อนไหวของราคาดังกล่าวเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และคาดคะเนถึงสถานการณ์การผลิตและการตลาดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่าผลตอบแทนจะคุ้มกับการลงทุนหรือไม่อย่างไร และสามารถคาดคะเนถึงราคาที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีเหตุผล ตลอดจนศึกษาถึงสาเหตุของการขึ้นลงของราคาผลิตผลทางการเกษตร ความต้องการของตลาดมากในช่วงใด ซึ่งจะมีประโยชน์ในการเลือกและปรับหรือวางแผนดำเนินการใดๆ ในการปลูกพืชสมุนไพรแต่ละชนิดในท้องถิ่นของตนได้อย่างเหมาะสมกับระยะเวลา สภาพภูมิอากาศ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5) ประโยชน์ของการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของตลาด

5.1) ทำให้ทราบพฤติกรรมความเคลื่อนไหวของราคาที่ผ่านมาหรือเคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีต ว่ามีการเคลื่อนไหวในลักษณะใด เช่น เป็นการเคลื่อนไหวแบบแนวโน้ม (Trend) เคลื่อนไหวตามฤดูกาล (Seasonal) หรือเคลื่อนไหวเป็นวงจร (Cycle)

5.2) ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของราคาดังกล่าว

5.3) ทำให้ทราบสัดส่วนของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อราคา

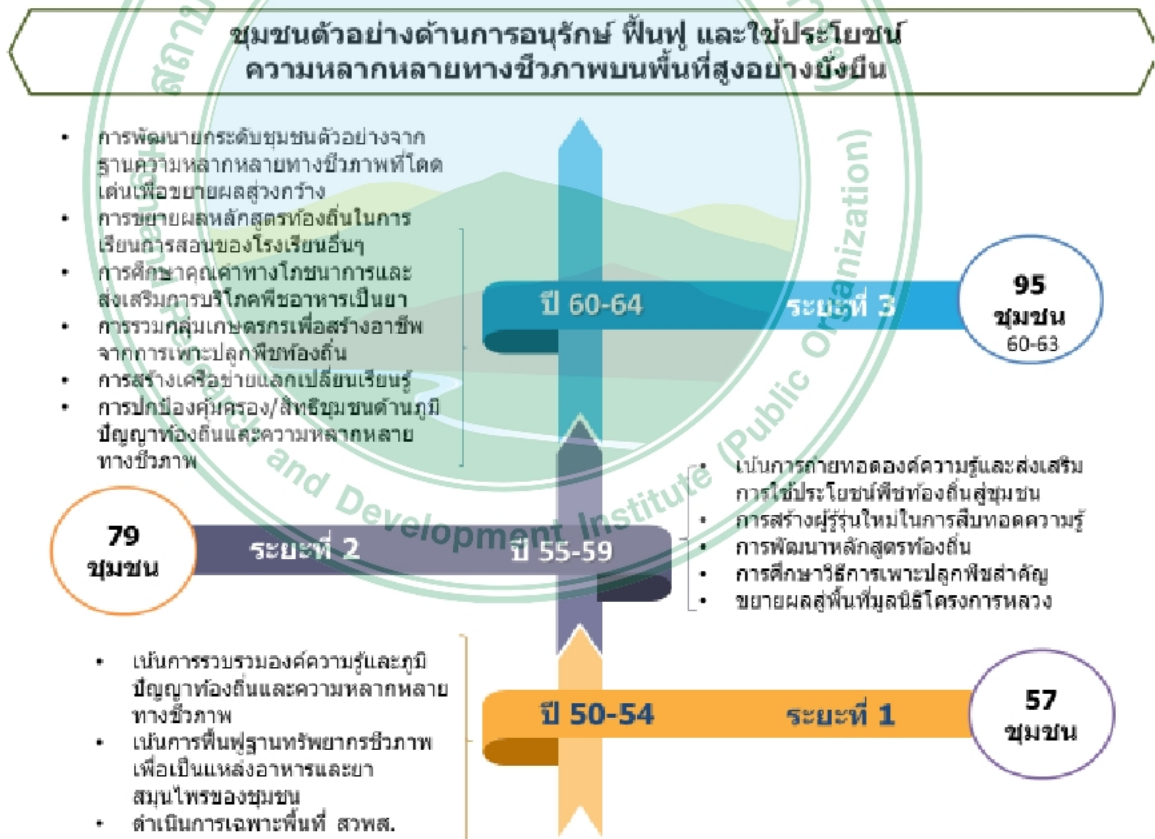
5.4) ทำให้สามารถที่จะคาดคะเนราคาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

5.5) ทำให้สามารถวางแผนทั้งด้านการผลิตและการตลาดผลิตผลเกษตรได้อย่างเหมาะสม

เมื่อได้ข้อมูลต่างๆ จากการสำรวจความต้องการของตลาด การวิเคราะห์ข้อมูลควรพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้ (1) ความต้องการของตลาด จากข้อมูลสำรวจว่าตลาดต้องการอย่างไร จำนวนและปริมาณเท่าใด ลักษณะการผลิตแบบไหน เป็นต้น (2) เวลาในการผลิต ควรให้เป็นไปตามระยะเวลาที่ตลาดต้องการและเหมาะสมกับชนิดของพืช (3) งบประมาณ ต้องมีการเตรียมงบประมาณให้เหมาะสมกับการที่จะดำเนินการผลิต และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามความต้องการของตลาดแล้ว ควรทำการประเมินความเป็นไปได้ในการผลิตพืชสมุนไพรแล้วจึงตัดสินใจเลือกผลิตพืชสมุนไพรตามความเหมาะสมต่อไป

2.2 กรอบแนวคิดของโครงการ

โครงการวิจัยและพัฒนาต่อยอดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบนพื้นที่สูง เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Research) เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไปพร้อมกัน โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อ (1) สืบสานแนวพระราชดำรินาถนอมอาหารชุมชน (Food bank) ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ให้ขยายผลสู่วงกว้าง โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในป่ารอบชุมชนควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (2) วิจัยและพัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน จากพืชท้องถิ่นที่โดดเด่น (3) รักษาและปกป้องคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพในระดับชุมชนท้องถิ่น และ (4) พัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ (ภาพที่ 2) และมีกรอบในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการวิจัยในระยะที่ 3 (ปี พ.ศ. 2561-2564) (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2-2 จุดเน้นการดำเนินงานวิจัยด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ ระยะที่ 1-3 (ปี พ.ศ. 2550-2564)

ภาพที่ 2-3 กรอบการดำเนินงานวิจัย ปี พ.ศ. 2561-2564

